

Titel: Børsternes Endeligt 1771. Beskrevet af Jens Gaardskarl.

Citation: "Børsternes Endeligt 1771. Beskrevet af Jens Gaardskarl.", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 16, ?, 1771, s. 1*. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_016-shoot-workid1_016_015.pdf (tilgået 15. maj 2024)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 16

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Børsternes Endeligt 1771.

Beskreven af Jens Gaardskarl.

Kiøbenhavn.

2

Tanker ere Toldfrie.

3

Skøebørste ! hvor er din Ære? Klædebørste! hvor er din Triumph ? C være Lov og Tak, som tæmmede, eder ved sin Viisdom!

Fordomme, hvilke Uhyrer! man kan fælde dem og vil ikke; man vil fælde dem og kan ikke. Der var et Land idet gamle America, (Navnet har jeg glemt) dette blev beboet af et elskværdigt Folk, Folkets Navn kand jeg ikke erindre; men Histo-

4

rien er denne: Landet var en omflødt Øe, og deri laae Lyksaligheds Havn. Alle strømmede derhen, saavel fra det faste Land, som nær omliggende Øer. Alle kunde der gjøre deres Lykke, besynderlig de, som kunde gjøre Vind, og Skindpelserne. Findlænderne maatte da være meget lyksalige der, vil man sige; thi de kan gjøre Vind og Veyr. Rigtig nok; men deres Vind duer ikke. Det skal være Tyrkisk, nær havde jeg sagt Tydsk Vind. Men, apropos! om den Finlandske Vind, da har jeg Hørt følgende: En Finn gav sig ud for at kunde forud sige tilkommende Ting. Alle troede ham (hvorfor skulde man ikke troe Løgn, da man ikke troer Sandhed? noget skal man dog troe). Denne Finn paastod, at Sielen ved Hielp af nogle visse Grimaser forlod Legemet og løb hen og hentede Kundskab om alle Ting. Til den Ende, naar han vilde spaae, gjorde han opdigtede og forstillede Convulsioner, bar sig ad som en Besat, og

5

kastede sig paa Gulvet, saa lang som han var. Han strakte sig nu ud paa Gulvet/ og Sielen var ude. Alle beundrede ham. Men til al Fortred skulde der just være en Vantroende tilstæde. Jeg skal strax, sagde denne, give ham hans Siel tilbage, og derpaa gav ham nogle dygtige Slag af sin Stok. Finnen skreeg, og maatte tilstaae at han havde Siel og Følelse. De andre bleve vrede paa ham, som havde bragt dem af Drømmen, saa sødt er det for Pøbelen at blive løyet fuld, og saa bittert at høre og erfare Sandheder. Der var en ung Dreng, som i Mangel af Forældre, Slægt og Venner, maatte tilig fortjene sit Brød. Hvad skulde han gjøre? Han greeb til Børsten, og det paa en ganske nye Facon. Han var kuns en Pog paa en aatte à nie Aar; men, hør hvilke Indfald i saa spæd en Alder! Naar Folk spadserede om Sommeren, passede han paa/ naar de gik ind af Stadens Porte. Bevæbnet med sin Bør-

6

ste, bad han om at være dem til Tieneste. Han børstede Støvet af deres Skoe, og derved fortjente Brødet. Da han nogen Tid havde drevet dette Haandverk, falder een af de Afbørstede paa at spørge Rollingen, angaaende hans Forældre, medvidere, og da han havde udhørt Drengens Skiebne, ynkedes han, og tog ham hiem med sig. Drengen vover til, og Manden sætter ham paa sit Contoir. Han blev af Nødvendighed engang Skriverskarl. Han havde lært mangfoldige rare Ting: at staae bag paa en Vogn, at skrive Bogstaver, at skiere Penne, at gjøre Forskiel paa sort og blakket Blek. Nu begyndte Fyren at gjøre sig tyk. Han var snu, og bar sig derfor ikke ad som De andre Skriverskarle. Han havde toe Slags Penne, et Slags for Mandfolk, et andet for Fruentimmer. Manden havde en Datter af en gemeen Tænkemaade. Han brugte sin Fruentimmer-Pen, og malede hende en Dreng af. — Hvad skulde Fade-

7

ren sige? Han forundrede sig, ak den ene Dreng kunde male den anden, saa livagtig, at alle ansaae det for et levendes Barn Saaledes fortæller man om Pericles, ak han har malet Vindruer saa livagtige, at Fuglene lode sig bedrage, og vilde spise deraf. — Stor Kunst at tegne levendes Vindruer, naar man i vore Tider kan tegne levende Børn. Faderen, i Betragtning af denne Vittighed, søgte den Americanste Fyrste, som toeg

Skriverkarlen i sin Tieneste ved Hoffet. Nu var han Fyrstelig Domestik, nu børstede han ikke Skoe mere; men havde smaae Borster under sig igien. Han betragtede Fyrstens Kiøkken. Han

merkede, at det var godt at tiene her. Han søgte og fik her en Skriver-Plads. Han

havde god Løn, som han meget overflødig

forbedrede ved sin nye Skrivemaade, og artige Regninger. Han blev nødvendig riig og hans Rigdom satte ham i Anseelse. Han avanceerte, og fik snart en anden Tie-

8

neeste, som gav ham Baade mere Anseelse og større Indkomster. Der var en ung Adel ved det Americanske Hof. Den nye Æmbetsmand havde lært at kiende dem ved Hoffet; han vidste, hvem af dem der var af største Herkomst, og følgelig sin Lykke nærmest. Disse inviterede han jevnlig, gjorde Giestebudde for dem, forstrakte dem med Penge, og beviste dem mange smaae Artigheder. (Mueligt han og forskaffede dem Maitresser). Denne unge Adel af de højeste Huse, voxer snart til, og faaer store Æmbeder. De finde sig erkjendtlige, og alle stræbe at hielpe deres Velgjørere. Denne steg alt Høyere og Høyere, nærmede sig i Rang og Stand til sine højeste Befordrere, og blev nobiliteret, som stede ved det Americanske Hof, ved at legge en Stavelse til Navnet for og bag. — Det var ikke den eneste, der fra Fyrsten af havde gjort slige Sving. Det var en almindelig Sædvane, og snart som en given Lov, at man skulde børste og

9

lade sig børste. — Skindpelsene gik en anden Vey. De toge Træeskoe paa, og børstede Øl-Tønder. Af denne Børsten paa Tønderne fremgnistrede mange underlige Syn, og eengang (hvem i al Verden skulde tænke sligt) en PORTEPEE. De med den Tydske og Franske Vind søgte en anden Tour. De gjorde lutter Projecter. Ilden skulde slukke sig selv. Træe skulde løbe paa Havet, som Lynild, og jeg veed ikke alle de Mirakler, der skulde skee. Der skede dog ingen, undtagen dette, at Projektmagerne fik anseelige Penge til For-, Mellem- og Efterskud, og at Amerikanerne bleve ved at lade sig narre. Imidlertid at Vind, Træeskoe og Børster saaledes tumle sig, sukker

Folket. De Lærde, de Vittige, Patrioterne, alle sende deres Klager op til Himmelen. Americanernes Skyts Engel ynkedes.

Han lod sig see i Skyerne, og holdt et gyldent C i den høyre Haand

10

med Overskrift: Ved dette Tegn skal du vinde. Projektmagerne sittrede og bævede for Engelen og for Cet, og i største Hast forlod Landet og Staden, Lyksaligheds Navn. Skindpelsene krøbe ned i Huler, og torde ikke mere see Dagens Lys; men lode sig nøye med at plage og udsue fattige Folk i Mørket. Skoebørsterne sank med en forferdelig Stank, Knagen og Bragen, ned i Afgrunden. Folkets Glæde var ubeskrivelig. Børsterne sank! raabte de. Skoebørste! hvor er din Ære! Klædebørste hvor er din Triumph! C være Lov og Tak, som tvang dem formedelst sin Viisdom! Andre udtone.: Projektmagere! Eders Vind har lagt sig, Skindpelse vogter eders Huuler, og tænker aldrig meer paa Commando-Stave. Alt Folket velsignede det gyldene C, og Himlen blev opfyldt med Taksigelse. Hvem bliver tret af at ønske, og hvem veed ikke, at det

11

Gode kan blive bedre? Folket ønskede, at slet ingen maatte komme i offentlige Æmbeder, med mindre de offentlig havde viist Prøver pag, af de duede dertil, og havde alle de fornødne Indsigter, som udfordredes. Naar nogen derfra søgte et offentlig Æmbede, loed man sig ikke nøye med den gamle Stue-Examen inden fire Vægge, geleider af nogle Guldstykker, som fordem havde været brugeligt i America. Sollicitanterne maatte overhøres i en talrig Forsamling. Der var ikke nok, at de sædvanlige Professores overhørte dem; thi disse kunde bestikkes og som Mennesker feyle. Andre lærde Mænd, og dygtige Æmbetsmænd gave tillige Qvæstioner, og man loed sig ikke nøye, førend den Ansøgende fik, foruden Professorernes Biefald, Roes og Priis af flere andre dygtige Mænd. De Bestillinger, som ikke udfordrede nogen Indsigt, som Gravere, Klokkere, Skil: lingsmænd, Visiteurer, Politie-Belientere,

12

o. s. v., gaves derfor ikke til Børsten; men til skikkelige Folk. Regjeringen var kommen i Erfaring om, at en Gravers Len kunde stige til et Tusind Daler, og at en Klokkers Indkomster steg til 3 à 4000 Daler. Man begreb, at en Børste burde ikke komme saa høyt. Man gav disse Bestillinger bort til Folk med Hoveder, som i deres mangfoldige frie Timer kunde arbeide til Landets Lyksalighed. Man saaer snart Frugter af denne herlige Anordning. En ypperlig; men fattig Poet (som de sædvanlig pleye at være) blev Graver. Han havde nu ikke meer nødig at spilde Tiden og skrive Hykle-Vers for det tørre Brød. Nu var hans Sang-Gudinde frie, og sang i

ædle Toner. Nu gjorde han et Heroisk Digt over en Amerikansk Prins, snart ædelmodige Sørge-Spill, og snart noget af et andet Slags. Gud være lovet! sagde Folket, nu have vore Gravere Ho-

13

veder. En u-hjulpen Jurist blev Klokke. Han blev ikke saa tyk som de andre; thi, mens disse sov, vaagede denne, og skrev prægtige Sager til Lovenes Oplysning og Forbedring. Gud være lovet! sagde Amerikanerne, nu vaagne vore Klokkere af den dybe Søvn. En forladt Astronom blev Skillingsmand. I sine ledige Timer gjorde han Astronomiske Beregninger til Nytte og Ziir for Landet og fordybet i disse, glemte han at decourtere Porte-Pengene, som man roeste hans Formænd for. Men han, fornøyet med den Berømmelse, som Astronomien tilveyebragte ham, forlangte ikke sine Formænds Roes. Da nu kloge Folk tillige bleve Visiteurer, Politie-Betientere, o. s. v. saae man overalt de ønskeligste Virkninger. Det var nu ikke mere dens høyeste Konst at flæbe en paa Raadstuen, eller at gramse i en Pose. Ved at være saa meget ude og stedse blandt Folk, udstude-

14

rede de Byens Tilstand, og om samme gave tilforladelige og oplysende Efterretninger til Magistraten, som nu ogsaa børstefrie, vare oplyste Mænd, og derfor havde Kræfter at dømme. Snart forklarede de Magistraten, hvorledes Høkerne udsuede fattig Folk, hvorledes den nødvendige Drikke blev for dyr. Nu taledes De om Slagternes, nu om Bagernes udsuende List. Man vilde give dem Stik-Penge; men det hialp intet- De havde aldrig været Skoebørster og forstøed sig derfor ikke paa Audience Penge. Tilmed Vare de oplyste, havde Samvittighed, og vidste, hvad en Eed var. Videre var Borgernes Kierlighed saa stoer til dem, ar den langt overgik de muelige Stik-Penge. Da nu Hele Folket saaledes svøm» mede i Glæde, sang een af de Amerikanske Poeter følgende:

15

Skoebørsten falden er, o Hvilken Fryd og Glæde! Dens høystnødvendig Fald ey Nogen vil begræde, Dog holdt, vist Børsterne sig selv begræde vil,

Saa længe Børsterne i Verden ere til.

16